

Nr 121.

Av herr Edén m. fl., om skrivelse till Kungl. Maj:t angående lagstiftning till förebyggande av samhällsfarliga arbetsinställelser.

Vid upprepade tillfällen under det senaste decenniet har frågan om åtgärder i syfte att på verksamt sätt befrämja arbetsfreden varit föremål för statsmakternas uppmärksamhet. I anledning av riksdagens skrivelser i ämnet har Kungl. Maj:t genom myndigheter eller särskilt tillkallade sakkunniga låtit verkställa utredningar och utarbeta förslag till lagstiftning på hithörande område. Åren 1910 och 1911 förelades riksdagen omfattande lagförslag, åsyftande företrädesvis att giva en rättslig reglering åt avtalsförhållandet mellan arbetsgivare och arbetare samt att i övrigt förebygga arbetsinställelser, vilka förslag på grund av kamrarnas skiljaktiga beslut icke blevo av riksdagen antagna. Senast vid fjolårets riksdag framlades och antogos förslag till ny lag om medling i arbetstvister — i huvudsak en påbyggnad på 1906 års medlingslag innebärande utvidgning och förstärkning av förlikningsinstitutionen — jämte tvenne i samband därmed stående lagförslag om central skiljenämnd för vissa arbetstvister och om särskilda skiljedomare i arbetstvister.

Genom 1920 års lag om medling har, såsom man hoppas, det statliga ingripandet till hävande av arbetstvister, i främsta rummet alla mera betydande intressekonflikter, ytterligare vunnit i stadga och effektivitet. Förlikningsinstitutionen, som i hög grad visat sig vara ägnad att verksamt bidra till lösning av konflikter, är emellertid uteslutande hänvisad till att genom *förhandling* söka undanröja tvister mellan arbetsgivare och arbetare. Dess huvudsakliga uppgift torde därför i fortsättningen liksom hitintills mindre komma att bestå i förebyggande av konflikter än i ett skyndsamt biläggande av redan utbrutna arbetsinställelser. Lagen om central skiljenämnd åsyftar åter att bereda möjlighet

Bihang till riksdagens protokoll 1921. 4 saml. 42 häft. (Nr 121—122.)

för rättstvisters avgörande på rättslig väg. Skiljenämndens befogenhet är emellertid begränsad till frågor om *kollektivavtals* rätta innebörd och tillämpning. Lagen om särskilda skiljedomare i arbetstvister inrymmer slutligen befogenhet för domaren att upptaga till avgörande arbetstvister av varje slag. Anlitande av skiljedomsförfarande är emellertid härvidlag liksom beträffande den centrala skiljenämnden, beroende på frivillig överenskommelse mellan parterna.

Genom ovannämnda lagstadgade åtgärder har ett betydande steg tagits för inskränkande av de för samhället skadliga verkningar, som följa av striderna på arbetsmarknaden. Erfarenheten torde dock hava visat, att fall kunna förekomma, där hittillsvarande lagstiftning icke fyller behovet av ett effektivt ingripande. Kollektivavtalet har icke befunnits utgöra tillräcklig garanti för arbetsfredens tryggande, enär även under dess giltighetstid täta arbetsinställelser förekommit. Och detta har skett, jämväl i sådana fall, där staten eller kommunen varit den ena parten och sålunda det allmännas intresse stått på spel. Under tiden 1903—1919 hava icke mindre än omkring 200 arbetsinställelser drabbat av staten eller kommuner drivna företag. Särskilt betänkligt är det, att även sådana för samhällsfunktionernas ostörda fortgång betydelsefulla arbetsområden som gas-, elektricitets- och vattenverk, renhållning, järnvägar, telegraf och telefon m. m. icke stå isolerade från det industriella arbetsfältets stridsmetoder. Över 50 arbetsinställelser hava under åren 1903—1919 inregistrerats vid sådana verk och inrättningar, däribland den omfattande strejken vid enskilda järnvägarna vid nyåret 1919, som allvarligt hotade livsmedelstillförseln till tätare bebyggda samhällen. För närvarande pågår en elakartad arbetsinställelse i en stad i södra Sverige, varunder tillgodoseendet av samhällets oundgängliga behov av elektricitet, vatten m. m. äventyrats.

I den mån arbetsförhållandena inom sistnämnda arbetsområden reglerats i kollektiva avtal — beträffande staten som arbetsgivare endast för telegrafverkets linjearbetare och vissa vattenbyggnadsarbetare — har avtalet givetvis tagit sikte på syftet att helt förebygga arbetsinställelser. Längre än till förbud mot arbetsinställelser under löpande avtalsperiod har man dock i allmänhet icke kommit, varför risken för öppen konflikt endast temporärt avlägsnats. Ett ytterligare steg till arbetsfredens bevarande har tagits i landets tre största städer genom införande av förhandlingsordning med längre giltighetstid än de kollektiva löneavtalen och i vilken stadgas förbud mot arbetsinställelse. Själv förhandlingsordningen löper emellertid på viss tid och kan uppsägas av endera parten. Det torde vara synnerligen ovisst, huruvida den vid

utlöpningsstiden (den 31 dec. 1922) kommer att förnyas. Helt nyligen har försök till införande av liknande anordning för ett 30-tal andra städer strandat, och man har där icke kommit längre än till den ur arbetsfredens synpunkt mindre effektiva bestämmelsen om fakultativ skiljedom i intressetvister. Detsamma är även förhållandet vid de enskilda järnvägarna, där tidigare (åren 1909—1918) skiljedom i alla tvister varit obligatorisk. Vi hava väl närliggande exempel på att parterna hellre än att gå till öppen strid frivilligt underkastat sig skiljedomsutslag, men å andra sidan visar den förut nämnda arbetsinställelsen vid järnvägarna nyåret 1919 osäkerheten i de nuvarande förhållandena. I högsta grad betänkligt måste det vara, om rätten till arbetsinställelse bleve på något sätt godtagen i och med införande av kollektivavtalsformen inom sådana för samhällets mest vitala intressen betydelsefulla institutioner som städernas polis- och brandväsende. Ansatser härtill hava icke sänkts, åtminstone i fråga om brandväsendet.

Under sådana förhållanden synes det vara synnerligen angeläget att statsmakterna utan dröjsmål upptaga den frågan, huruvida icke lagstiftningsåtgärder skulle kunna vidtagas, ägnade att så vitt möjligt förebygga arbetsinställelser inom dylika verksamhetsområden, vare sig konflikt hotar mellan parterna i ett kollektivavtal eller eljest. Det är uppenbart, att en lagstiftning i sådant syfte icke får läggas så, att den innebär ett partitagande i striderna på arbetsmarknaden. En lagstiftning inom de gränser, som här angivits, måste hålla strängt i sikte att icke gå längre eller använda sig av andra medel än vad som direkt påkallas av samhällets obestriddiga rätt och plikt att söka upprätthålla sådana anstalter, som äro nödvändiga för samhällslivets gilla gång. Det är ett gemensamt intresse för alla medborgare, att så sker, och efter samhällets nu genomförda demokratisering hava även alla medborgare möjlighet att i stat och kommun utöva behörigt inflytande på de åtgärder, som kunna ifrågakomma.

Men även på områden, där i första rummet endast enskilda intressen synas stå på spel, kunna under vissa förhållanden sådana arbetskonflikter uppstå, att de, därest de taga en större omfattning, på ett skadligt sätt från grunden rubba samhällslivets funktioner. Det synes böra påkalla allvarligt övervägande från statsmakternas sida, huruvida icke jämväl dylika fall av arbetsinställelser må kunna förekommas.

Den senaste tidens erfarenheter tala också härvidlag ett rätt tydligt språk. Icke minst under det samhällstillstånd, som är en följd av världskriget, synes det vara erforderligt att på allt sätt söka trygga samhällsverksamhetens lugna fortgång.

Att världskrigets verkningar i olika hänseenden till väsentlig del bär skulden till den senare årens stegrade oro på arbetsmarknaden är uppenbart. Lika uppenbart är å andra sidan, att samhället på grund av dessa kristidsförhållanden varit och är mera än eljest känsligt för med arbetsinställelse följande avbräck i dess produktionskraft i ett eller annat avseende. Ingen torde kunna förneka, att t. ex. de arbetskonflikter inom livsmedelstillverkningen, som i brödbristens dagar flera gånger hotade och i viss utsträckning förverkligades, på sin tid allvarligt äventyrade folkförsörjningen och under dåvarande förhållanden kunde betecknas såsom direkt samhällsfarliga. I den mån statsmakten för att tillgodose landets oundgängliga behov sett sig nödsakad att i större omfattning än i normala fall ingripa reglerande och understödjande inom ett visst produktionsområde, har samhället också erhållit befogat intresse av att söka tillse, att fullföljandet av berörda uppgifter icke otillbörligt störes genom underlåtenheten från enskildas sida att verkställa det härför erforderliga arbetet. Arbetsinställers skadliga följder drabba under sådana förhållanden icke i främsta rummet produktionsgrenens intresser och utövare utan samhället i sin helhet. Har exempelvis under en tid av krisartad bostadsbrist ansvaret för bostadsproduktionens vidmakthållande i nödortig omfattning till avsevärd del måst överflyttas från den privata företagsamheten till stat och kommuner, torde med goda skäl ett återupprepande av fjolårets åtta månader långa byggnadskonflikt kunna betraktas såsom en sådan samhällets terrorisering från vissa medborgargrupperns sida, som i vår tid borde vara utesluten.

Jämväl beträffande förhållandena inom jordbruket torde den undersökning, som här åsyftas, vara i hög grad tillräddig. Vissa företeelser under de senaste årens hastiga utveckling av organisations- och avtalsförhållandena bland lantarbetarna ådagalägga, att vi numera måste räkna med möjligheten av farliga störningar i arbetet inom denna produktionsgren, där det är så ytterst viktigt att inga omfattande konflikter uppstå. Förhållandena hava här icke hunnit utveckla sig så, att man kan av gällande kollektivavtals bestämmelser om förbud mot arbetsinställelser vänta sig verkligt betryggande garantier mot ett upprepande av 1919 och 1920 års skörde- och mjölkkningsstrejker ens under avtalens giltighetstid, ännu mindre efter deras utgång.

Ett starkt intresse i riktning av förbud mot omfattande arbetsinställelser på detta område gjorde sig också gällande inom riksdagen vid den s. k. avtalslagstiftningens behandling åren 1910 och 1911.

Åtgärder till hävande av den allmänna oron på arbetsmarknaden ha under de senaste åren intagit en framskjutande plats i utlandets

sociallagstiftning, och de hava inriktats såväl på undanröjande av anledningar till som på förebyggande av arbetsinställelser. Legalt förbud mot arbetsinställelser har under kriget givetvis i första hand förekommit för säkerställande av driften inom krigsindustrien. Efter omläggningen till fredsproduktion ha emellertid svårigheterna på arbetsmarknaden ytterligare stegrats, så att förbudslagstiftningen icke kunnat uppbävas. Fredskrisen har t. o. m. i flera fall framtvingat nya lagförslag i sådan riktning.

I vårt grannland Norge, där förövrigt förlikningsinstitutionen är utrustad med makt att utfärda temporärt förbud för arbetsinställelse, har samhället genom lagen om »tvungen voldgift» den 9 juni 1916 — ursprungligen antagen såsom en tillfällig åtgärd under krigsåren men sedermera förnyad — sökt skydda sina intressen gentemot samhälls-farliga konflikter. Enligt denna lag kan nämligen Konungen, därest han finner en tvist utgöra en allvarlig fara för betydande samhällsintressen, förbjuda igångsättandet eller fortsättande av arbetsinställelse i anledning av tvist samt besluta dess avgörande genom skiljedom.

I Frankrike föreligger i parlamentet ett omfattande lagförslag rörande åtgärder från samhällets sida för biläggande av arbetskongflikter, vilket bl. a. stadgar obligatoriskt skiljedomsförfarande i fråga om följande företag, vilkas avstannande ansetts innebära fara för statens existens, befolkningens hälsa eller landets ekonomiska och sociala liv, nämligen: järn- och spårvägar samt övriga allmänna kommunikationsanstalter till lands, till sjöss eller å inre vattenleder, gas- och elektricitetsverk, kolgruvor, företag för distribution av vatten, ljus och elektrisk drivkraft, sjukvårdsinrättningar, begravningsbyråer och renhållningsverk i städer med över 25,000 invånare.

Av de anförda exemplen, vilka kunna mångfaldigas från ett flertal in- och utomeuropeiska länder, framgår, att frågan om en utveckling av statsmakternas ingripande i arbetsinställelser är i hög grad aktuell, särskilt beträffande konflikter, vilka äro för samhället som sådant direkt skadliga. Dessa i utlandet vidtagna eller föreslagna lagstiftningsåtgärder torde erbjuda en viss vägledning för frågans lösande hos oss. Vid dess tidigare behandling i riksdagen gjorde sig mera betydande menings-skiljaktigheter framför allt gällande med avseende å den föreslagna rättsliga regleringen av kollektivavtal och vissa arbetsavtal, därvid särskilt anmärktes, att rättsbegreppen härvidlag ännu icke vunnit sådan stadga, att de borde fastläsas genom lagstiftning. Allmänt insåg man emellertid faran för samhället av omfattande arbetskongflikter, speciellt inom de områden, som här närmast blivit berörda.

Det ligger i öppen dag, att en lagstiftning av denna art är förbunden med mycket stora svårigheter. Det gäller att icke sträcka anspråken på samhällets rätt att ingripa därhän, att den myndighet, som lagen kan lägga i samhällets hand, icke kan effektivt genomföras, när den skall tagas i bruk. De resultat, som vunnits i främmande länder, synas emellertid giva vid handen, att det icke är omöjligt att övervinna dessa svårigheter, om man håller sig inom sådana gränser, där ett allmänt rättsmedvetande står bakom de i lagen anvisade åtgärderna. I alla händelser bör det vara möjligt att genom en klokt och opartiskt använd lagstiftning förebygga, att en sådan konflikt brådstörtat utbryter, utan att samhället haft tillfälle att hävda det allmännas intresse i förhållande till de stridande parterna och därmed ställa stridsfrågan i sådan belysning, att ingen av dem kan undgå att känna trycket av detta allmänna intresse. Det är i dylika fall tydligen av största vikt att vinna tid för förhandling och för starkaste möjliga påverkning från samhällsmyndighetens sida.

Vid sådant förhållande synes det, som om tiden nu vore inne att till förnyad prövning, utan nödvändigt sammanbindande med eventuellt förslag till ny avtalslagstiftning, upptaga spørsmålet om vilka åtgärder från statsmakternas sida må kunna vidtagas för att så långt som möjligt är förebygga samhällsfarliga arbetsinställelser.

På grund av vad sålunda anförts hemställa vi, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla,

att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om skyndsamt utredning angående möjligheten att genom utbyggande av nuvarande lagstiftning och genom nya lagstiftningsåtgärder i anslutning till de synpunkter, som här blivit angivna, söka förebygga s. k. samhällsfarliga arbetsinställelser, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill denna utredning kan föranleda.

Stockholm den 21 januari 1921.

Nils Edén.

Raoul Hamilton.

Erik Röing.

Jakob Pettersson.

W. Bäckström.

Felix Hamrin.

Rob. Karlsson.

Linus Lundström.

Carl Jansson.

E. A. Nilson.

Ulrik Leander.